

САМУР

№ 9 (244) 2011-йисан 30-сентябрь

1992-йисан январдилай акъатзава

ЦИЙИВИЛЕР

АСЛУ ТУШИРВИЛИЗ ТАЛУКЪАРНА

И йишъара Бакуда Азербайжан гьукуматдин аслу туширвилизи 20-йисаз талукъарнавай чехи конференция кьиле фена. Мяркатдал Азербайжан Республикадин Президент Илгам Алиев рахана.

Мяркатдин иштиракчийриз Азербайжандин аслу тушир йисарикай ихтилатзавай фильм кьалурна. Конференцияда дубнядин 58 уьлкведай атанвай 300-дав агакьна машгьур ксар, сиясатчийри, Европарламентдин, ПАСЕ-дин, ОБСЕ-дин векилри, Европадин уьлквейрин парламентрин депутатри, Нобелан премиядин лауреатри, алмир, бизнесменри иштиракна. Мяркат гзаф гурлудаказ кьиле фена.

КЪУБА ВИЛИК ФИЗВА

Са шумуд югъ инлай вилик Азербайжан Республикадин Президент Илгам Алиев Къубадин «Къырмызы кьесебе» тIвар алай посёлкадин агъалийрихъ галаз гурьушмиш хъана. Ада лагъайвал, эхиримжи вахтара Къубада хъсан патяхъ гзаф дегшивилер кьиле фена. Ина хъсан дараматар, Гьейдар Алиеван Меркез эцигнава. Район квердавай вилик физва.

ГАЗ КВАЙ ЧКА ЖАГЪАНВА

Франциядин «Total» тIвар алай нефтIадин компанидиз Каспи гьуьлуьн Азербайжандиз талукъ сектордин «Абшерон» блокада чехи газ квай чка жагъанва. Кьил акъуддай ксари лугъузвайвал, им гзаф девлетлу мяден я. Исятда гьа чкада кьуй эгъунзава. Адан деринвал 6550 метрдиз агакьнава. Кьуй 7000 метр деринвиле эгъунин кьарардиз кьачунва. Идалай кьулухъ чилин КIаник квай газдин кьадар тайинарун патал тест кьиле тухуда.

ЧЕХИ МЯРЕКАТ КЬИЛЕ ФИДА

Алай йисан 10-11 - октябрдиз Бакуда Азербайжан-Россия Гуманитарный Форум кьиле тухун кьарардиз кьачунва. Газетри кхъизвайвал, и мярекатдихъ авсиятда Россиядин Федерациядин Президент Д.Медведевни Бакудиз кьведа ва ада форумда иштиракда. Мяркатдиз гегъенидиз гьазурвилер акунва.

Экспертри лугъузвайвал, кьуниши гьукуматдин чехиди чи республикадиз атуни кьве уьлкведин арада алакьаяр мадни вилик финин кардиз куьмек гуда.

ДАГЪУСТАНДИКАЙ ФИЛЬМ ЧIУГВАЗВА

Италиядин пешекарри Дагъустандикай делилрин бинедал алаз фильм чIугвазва. И кардихъ галаз машгьул тир группади Дербентда, Кубачида, Магъачкьалада са кьадар сюжетар чIугуна гьазурнава. Группадиз регьбервал гузвай Чезаре Скотониди лугъузвайвал, и фильм чIугунин макьсад Кьиблепатав Россияда рикI ахъа, кьегьал, мугьман КIани, чпихъ кьадим тарих, меденият, ацукьун-кьарагъун авай халкьар яшамии жезвайди вири дубнядиз кьалурун я. Фильм Европадин вири уьлквейра кьалурда ва Интернетдизни кьучарда.

«САМУР» ГЪАР ХИЗАНДИЗ!

Тагъир Агъарегъимован кIелзавайбуруз эверун

Играми кIелзавайбур! Зун фадлай «Самурдин» теблигъатчи я. Са шумуд йис инлай вилик газетдик кьуьн кутада лагъана кардив эгечIнай зун. КIвенКIве 20, ахпа 30, гуьгъунлай 50 касдив газет кхъиз туна за. Алай вахтунда зи патай 56 касди «Самур» кхъенва. Гележегда, яни юбилейдалди захъ и рекъем 80-дав агакьардай ният ава. За гьакIни газет Къуба райондин Хъимил ва Хъимил Къазма, Хачмаз райондин Хъимил хъишлах хуьрерин агъалийрал агакьарзава.

За газетдин тагъиб чIугун дубшуьшдин кар туш. «Самурдин» коллективдин зегъметчивили гьейранарзава зун. Чи тIвар-ван авай журналистарни шаирар тир Седакьет Керимовади ва Муьзеффер Меликмамедова халкь патал гьакъисагъвилелди чIугвазвай зегъметар квахъдайбур туш. Абуру чаз чи чIал, меденият, тарих, эдебият, адетар гьикъван кIанарзава.

Заз чиз, алай вахтунда «Самур» лезги газетринни журналрин арада виридалайни хъсан чIалан женгчи я. Ада чаз чи тарихар, ацукьун-кьарагъун чирзава. Газет чун патал тербиячини я, муаллимни. Ингъе ам кIевера ава. Чна лагъайтIа, «Самурдиз» герек тирвал куьмек гузвач. Заз шумудни са агъваллу лезги чида. Абурукай са шумудаз за лугъунни авуна: «Я стхаяр, куьн лезгийар тушни? Лезгийар ятIа бес вучиз газетдиз куьмекдин гьил яргни ийизвач? Куьн гъарад са хуьрай я. Жечни куьне гъарада вацра 20-30 газет кьачуна жуван хуьруьнбурал рахкъурайтIа? «Самурдал» рикI алай, амма кьачуз тежезвайбуруни кьез алхишдайвал».

Играми газет кIелзавайбур, адан тагъиб чIугвазвайбур, ша, чна «Самур» гъар хизандиз!» эверун кьилиз акъудин. ИкI хъайитIа, чавай виш агъзурралди лезгийар яшамии жезвай чи республикада газетдин тираж вадра, цIудра артухариз жеда. РикIел хуьх: газетдиз куьмек

гуналди куьне лезги халкьдин чIал, тарих, меденият, адетар хуьз куьмек гузва. **Ша, чна «Самурдик» халисан лезгийри хъиз кьуьн кутан.** Яргъалди фий хайи газетдин уьмуьрар. Газетдин 20 йисан юбилейдик чнани чи пай кутан. И мярекатдалди гьич тахъайтIа, мад са агъзур, кьве агъзур касди газет кхъирай. Лезгийар ятIа, чна и метлеб

кьилиз акъудна кIан я!

Авайвал лугъун, тек са эверуналди крар туькIуьзвач. Халкьдин багъри газет кхъин патал чи хуьрерин вилик-кьилик квайбуруни, муаллимрини, агъсакъалрини датIана гъарадичелай алакьдай куьмекар гана кIанзава. Бубайри лагъайвал, жуван вацI жува яцIу авуна кIанзавайди я.

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

Лезги чилерал малдарвал хуьруьн майишатдин хел хъиз кьадим чIаварилай вилик фенвай. Абуру агъзурралди гипер хуьзвай ва абурун суьруьяр кьалин тир. Лезгийри чпин мал-къара гатуз яйлахра, хуьтIуьз хъишлахра хуьдай. Гъавилай и агъалийри яйлахра ва хъишлахра вахтуналди яз яшамииш хьун патал яшайишдин маканарни арадал гъанай.

Л.Б.Панек
Жилище лезгин.// Материалы по этнографии Грузии, вып. IX. Тбилиси, 1957.

Къелемдалди
кхъейди якIувай
атIуз жедач.

Лезги
халкьдин мисал

TƏRCÜMƏ, YOXSAXA TƏXRİBAT?

Ləzgi poeziyasını gözdən salan bir kitab haqqında

Bu günlərdə iş adamı Dağlar Səferov mənə bir kitab bağışlayıb fəxrli dedi: - Gör necə xeyirxah iş görmüşəm! Mən bu kitabı öz vəsaitimlə çap etdirmişəm.

Doğrudan da təqdir olunmalı işdir. Azərbaycan oxucularını ləzgi poeziyası nümunələri ilə tanış etmək məqsədilə atılmış bu addımı yalnız alqışlamaq olar.

Bakinin "Nasir" nəşriyyatında çap olunmuş kitabın üz qabığı diqqətimi çəkdi: "Kələntər Kələntəri. Ləzgi poeziyasından nümunələr". Titul vərəqindəki "Tərcümə sənəti bərsində nə bilirəm?" sərəlvəsi kitabın ləzgi poeziyasından Azərbaycan dilinə tərcümələr olduğunu göstərir. Həmin vərəqdəki başqa qeyd nəşrin məqsədini bir qədər də dəqiqləşdirir: "Kitabda tanınmış ləzgi xalqının şairi (ləzgi xalqının tanınmış şairi əvəzinə - red.) Kələntər Kələntərinin qələmə aldığı şeirlər və ləzgi poeziyasından nümunələr toplanmışdır". Ləzgi poeziyasının gözəl nümunələrini Azərbaycan dilində oxumaq arzusu ilə kitabı vərəqləyirəm.

Grammatik səhvlər, dil xətaləri, üslub səhvləri ilə dolu ön sözdə K.Kələntərinin tərcümə sənəti haqqında mülahizələri verilib. Müəllifin məşhur sənət abidələrindən söz açarkən "İblis" əvəzinə "Demon", "Odyssey" əvəzinə "Odessiya" yazması, "ləzgi dilində boğaz sözləri çoxdur" (boğaz səsləri olmalıdır-red) kimi ifadələr işlətməsi, ləzgi klassikləri ilə müasir yazarları bir-birindən ayıra bilməməsi ilə işim yoxdur. Amma hörmətli şairimizin Qüçxür Səidin, Yetim Eminin, Süleyman Stalskinin, Xürük Tahirin və başqalarının şeirlərindən Azərbaycan dilinə etdiyi tərcümələrdə çoxlu məna, məzmun, ifadə təhriflərini görəndə deməyə söz tapmadım. Yüksək səviyyəli ləzgi poeziyası nümunələrinin zəif şeirlər kimi oxuculara çatdırılmasının səbəblərini araşdırmağa çalışdım.

Təəssüf doğuran odur ki, tərcüməçi ləzgi ədəbiyyatına və folkloruna yaxşı bələd olmadığına görə bir sıra səhvlərə yol verir. Məsələn, "Şarvəli" adlı qəhrəmanlıq dastanı" sözlərini yazan tərcüməçi bilmir ki, dastanın adı "Şarvili"dir.

Tərcüməçinin ləzgi dilində adların və təxəllüslərin necə yazıldığından xəbərsiz olması da təəssüf doğurur. Ləzgi təxəllüsləri bir neçə cür yaranır: yer adlarına "vi" şəkilçisini əlavə etməklə, kənd və ya şəhər adlarını olduğu kimi adın yanında işlətməklə və sair. Başqa dillərə çevirəndə onlara heç bir şəkilçi əlavə olunmur. Ona görə də Xürük Tahiri

Xürüklü Tahir kimi təqdim etmək düz deyil. Qüçxür Səidi eyni kitabda gah Qüçxürlü Seyid, gah Quçxur Seyid kimi yazmaq olmaz. Ləzgi dilində "Seyid" yox, "Said" adı mövcuddur, bunların ikisi də ərəb sözləridir. Birinci "xoşbəxt", ikinci "reis, cənab" mənalarını verir. Saidi Azərbaycan dilində Seyid kimi yox, Səid kimi yazmaq lazımdır. Tərcüməçi 20-ci əsrin Homeri Süleymanın təxəllüsünü də eyni kitabda iki cür verir: Stalski və Stalli.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, tərcüməçi indiyə kimi Azərbaycan dilinə Süleyman Stalskinin beş-altı şeirini çıxarmaqla ləzgi sənətkarlarının əsərlərinin tərcümə olunmadığını bildirir. Görünür, onun 1959-cu ildə "Azərneşr" tərəfindən 10 min nüsxə tirajla çapdan buraxılmış "Dağıstan ədəbiyyatı antologiyası" kitabından və burada S. Stalskinin, X.Tahirin, Ş.Muradovun və başqalarının əsərlərinin oxuculara çatdırılmasından, həmçinin vaxtilə Azərbaycanın orta məktəb dərsləklərində klassik ləzgi şairlərinin bəzi şeirlərinin verilməsindən də xəbəri yoxdur.

Adlar və təxəllüslərlə bağlı dolaşılığa yol verən tərcüməçi həmin şairlərin əsərlərindən ayrılaraq misraları və hətta bəndləri yanlış tərcümə edib. Tərcümədə isə məna təhrifləri başlanmışdır. Xürük Tahirin bəzi şeirlərinə nəzər yetirək. Onun "Buba" ("Ata") şeri beş bənddən ibarət olduğu halda, ancaq dörd bəndi tərcümə olunub. Şeirinin orijinalında birinci bəndin birinci misrası belədir: "Гил гьарфарихъ галаз таниш". Tərcüməçi onu "İndi həflərlə tanış" kimi deyil, "Ayda neçə həflə tanış" kimi çevirib. Üçüncü misra belədir: "Гаф хьана заз бегенмиш". Bu misranı "Çox xoşuma gəldi mənim" kimi deyil, "Hiss etmirəm nə yaz, nə qış" kimi tərcümə edib. Əslində isə şeirdə "yaz", "qış" sözləri ümumiyyətlə yoxdur. "Uç qız" şerinin dördüncü bəndinin birinci misrası ləzgicə belə qələmə alınmış: "Сад я таза багъдин емиш." Azərbaycanca yazı belə çevirmək olar: "Biri təzə bağ meyvəsi." Tərcüməçi məna təhrifinə yol verir: "Birisinin enib-qalxan sinəsi qar."

Üçüncü misra ləzgicə "Сад акурла жедә чашмиш" kimi yazıldığı, "Birinə görəndə çaşır-san" mənasını verdiyi halda, "Biri mənə dillən deyir açıq-aşkar" kimi tərcümə olunub. Belə təhriflər bir deyil, iki deyil.

Kitabda "Qaçaq Kiri Buba haqqında mahnlıq" başlığı ilə verilmiş şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələri də necə gəldi tərcümə olunub. Bunlar Azərbaycan dilindən bixəbər adamın tərcümələri təsiri bağışlayır. Bu fikri sübuta yetirmək üçün bir-iki misal çəkmək kifayətdir:

*Onun ən çox xoşladığı
Bernadkasi pas tutubdu.*

Müəllif ləzgi və Azərbaycan dillərində "bernadka" sözünün olmadığını yəqin ki, bilmir. Ləzgi dilində "berdanka" kimi işlənən sözün mənası isə "tufəng" deməkdir.

"Цинин хьуйтер фад

хьана хьи" misrası "Bu ilki qış tez gəldi ki" mənasını verdiyi halda, "Bu ilki qar bəd oldu ki" kimi tərcümə edilib. "Qış bəd gəldi" sözlərini eşitmişik, bəs "qar bəd oldu" nə deməkdir?

Kitabda ləzgi xalqının qəhrəman oğlu Kiri Bubaya heç bir dəxli olmayan, hətta onun adına ləkə gətirən misralar da dərc olunub:

*Çay içdiyi istəkandan
Kim nə edib bilmək olar;
Donuz oğlu kütüllünün
Qaçırmalı üç qızı var.*

Bu misralar oxucuya nə verir? Bu söz yığınının şifahi xalq ədəbiyyatının incisi kimi təqdim etməkdə məqsəd nədir?

Gətirdiyimiz misallardan bele

bir nəticəyə gəlmək olar: məqsəd zəngin ləzgi poeziyasının və şifahi xalq ədəbiyyatının gözəl nümunələrini keyfiyyətlə tərcümə edib Azərbaycan oxucusuna çatdırmaq deyil, gözdən salmaqdır.

Kitaba başqa şairlərlə yanaşı mənim də səkkiz şeirim salınıb. Lakin bunlar analoqu olmayan, heç bir məntiqə sığmayan "tərcümələr"dir. Oxuculara ləzgicədən tərcümələr kimi təqdim olunanlar əslində mənim Azərbaycan dilində qələmə aldığım şeirlərdir. 1991-ci ildə "Yazıçı" nəşriyyatında 5 min nüsxə tirajla çap olunmuş "Qərib quşun nəğməsi" adlı kitabımdan götürülmüş həmin şeirlər Azərbaycan dilindən Azərbaycan dilinə (?) "tərcümə olunub". Ömrünün 40 ilini redakte sənətinə həsr edən, onlarca kitabın redaktoru kimi tanınan, redaktənin məsuliyyətini gözəl anlayan bir peşəkar qələm sahibinin şeirləri "şumlanıb". Bu, qəribə "şum"dur. Şeirlərin ruhunu öldürmək, mənalarını təhrif etmək, bayağı ifadələr işlətməklə onlar yenidən "yazılıb"?. Səkkiz şeirin üzərində söz-söz, fikir-fikir, misra-misra iş gedib. Hətta yeni bəndlər əlavə olunub. Bütün bunlar istər-istəməz bele bir fikir formalaşdırır ki, bu iş Sədaqət Kərimovanı nüfuzdan salmaq, onu Azərbaycan dilini bilməyən, poetik ovqatdan uzaq cizmaqaraçı kimi qələmə vermək istəyi ilə həyata keçirilib.

Görülən işin mahiyyətini olduğu kimi çatdırmaq üçün şeirlərin əslini və "tərcümə" variantını oxuculara təqdim edirik.

**S. Kərimovanın
"Qərib quşun nəğməsi" (1991)
kitabından:**

YENİDƏN DÜNYAYA GƏLSƏYDİM

*İndiki ağılla, indiki qəlblə
Yenidən dünyaya gəlsəydim əgər,
Bu yaşı bilinməz ömür evinə
Niyyə gəldiyimi bilsəydim əgər,*

*Mən nələr etməzdim, nələr, ah nələr,
Mənasız günləri ömrümdən silər.
Ağrılar üstündən addımlayardım.
Nəşəli günləri salımlayardım.*

*Bu həyat adlanan nur dəryasını
Bir qədər səbrlə keçə bilsəydim,
Yalanı doğrudan, yaxşını pisdən,
Adamı adamdan seçə bilsəydim.*

*Günlərim narahat keçməzdi belə.
Eh, bütün bunları mən bilə-bilə,
Səhvlər içində azırım bəzən
Ayağım altında dağ olur düzən.*

*Yenidən dünyaya gəlsəydim əgər...
Görəsən mən kimə oxşardım onda?
Kimi könül verib könülünü alar,
Kimi əzizləyib oxşardım onda?*

*Yenidən dünyaya gəlsəydim əgər...
Dünya öz yerində olacaq görün?
Bu həyat, bu ömür, bu qəm, bu sevinc
Onda da dünyada qalacaq görün?*

*Qocalar tədbirli, yaşlılar həlim,
Cavanlar gözəllik, eşq həvəsində.
Uşaqlar çağlayan gur şələlələr,
Körpələr həyatın saf nəfəsində.*

*Adıca qayğılar, adıca günlər,
Görüşlər, vidalar, bəzən gileylər.
Olacaq görəsən o vaxt dünyada?
Qalacaq görəsən o vaxt dünyada?*

*Yaxşı da, yaman da, həmişə qoşa,
Sevgi, nifrət ilə girib yarışa,
Xeyir-şər elə bil verib baş-başa
Bu qoca, bu ulu, xoşbəxt dünyada.*

*Yenidən dünyaya gəlmək istəyirəm?
O zaman dünyadan nələr istəyirəm?
...Elə bil az imiş dünyanın dərdi,
Elə bil bizim tek gəldi-gedədi.*

*Div kimi şüşəyə salınıb canı,
Düymələr izləyir indi dünyanı.
Bəşər övladının nədir niyyəti?
Niyyə hədələyir bəşəriyyəti?*

*Dünya fikirlərin mənəsinəndə,
Ürəklər narahat, gözlər narahat.
İntizar içində, qorxu içində
Hər yeni səhəri gözlər narahat.*

KAŞ BİLƏYDİM

*Əzizlənmək istəyəndə
Tez qaçardım dalınca mən.
Ağlayardım, sızlayardım
Bir təsəlli alınca mən.*

*Nazlı, şiltə qışqayətım -
Ürəyimin ağrımısı.
Gülüb mənə ovudardım:
"Ürəyin heç ağrımısın".*

*Amma o vaxt bilməzdim ki,
Ürək nədir, ağrısı nə?
Sözün düzü bir dəfə də,
Görməmişdi ağrı sinəm.*

*Bir gün dünya ürəyimi
Ağrılarla tanış etdi.
O gündən də uşaqlığım
Göyərçin tək uçub getdi.*

*İndi tutan ağrıları
Gizləsəm də, xəbərdarsan.
Bu ağrılar ürəyimə
Heç bilmirəm girir hardan?*

*Düşünürəm ömür yenə
O dəmlərə qayıdardı.
Qucağına alıb mənə
Əvvəlki tək ovudaydın.*

*Mən yalandan ağrıyırdım,
Sən yalandan kövrələydin.
O zamanki, qayğına mən
Nə həsrətəm, kaş biləydin.*

**K. Kələntərinin "Ləzgi
poeziyasından nümunələr" (2011)
kitabından:**

YENİDƏN DÜNYAYA GƏLSƏYDİM

*Qayğılar başımdan aşanda bəzən,
Deyirəm indiki bu ağımla mən,
Yenidən dünyaya gələ bilsəydim,
Niyyə gəldiyimi bilə bilsəydim,
Ötən hər bir anın qədrini bilər,
Mənasız günləri ömrümdən silər,
Yerimi tapardım Yerim qoynunda,
Ah, nələr gəlməzdi elimdən onda?!*

*Dərədən, təpədən, çöldən, cəməndən,
Səbrlə, təmkinlə keçə bilsəydim;
Yalanı doğrudan, dostu düşməndən,
Yaxşını yamandan seçə bilsəydim;
Günlərim narahat keçməzdi belə,
Eh, bütün bunları mən bilə-bilə,
Min səhv buraxıram, işim ağı olur.
Ayağım altında düzən dağ olur.
Zərbənin dalınca zərbə alıram,
Yolun ortasında çaşıb qalırım.
Yenidən dünyaya gələ bilsəydim,
Niyyə gəldiyimi bilə bilsəydim,
Görəsən mən kimə oxşardım onda?
Kimi könül verib, könülünü alar,
Yenə kim qolunu boynuna salar,
Kimi əzizləyib oxşardım onda?
Günəş, Ay, ulduzlar qalsın bir yana,
Adı dünya olan bu mehmanxana,
Yenə öz yerində olacaq görün?
Əzablar, zillətlər, dərdlər, aləmlər.
Ağrılar, kədərlər, sitəmlər, qəmlər,
Dünyanın qoynunda qalacaq görün?*

*Yenə yaz gələndə gümüş şələlə,
Özünü qayadan atacaq görün?
Çöl-çəmən, yal-yamac əlində lələ,
Gül-çiçək ətrinə batacaq görün?
Yenidən dünyaya gəlmək istəyirəm,
Niyyə gəldiyimi bilmək istəyirəm.
Hardasa, nə vaxtsa baş tutsa əgər,
O zaman dünyadan mən nə istəyirəm?*

*Ay allah fikrimdən gör nələr keçir,
Gözü yaşlı səma, dərdli yer keçir.
Elə bil az imiş dünyanın dərdi,
Güya insan kimi gəldi-gedədi...
Kiminsə sağ əli qaşı üstündə,
Xəyalı günəşdə aşyan qurur;
Bu göklü dünyanın başı üstündə,
Deməklən qılınca asılıb durur.
Bir deyən, bir bilən tapılmır hələ,
Bu yer övladının nədir niyyəti?
Dünyanın canına salıb vəlvələ,
Niyyə hədələyir bəşəriyyəti?
Yenidən dünyaya gələsi olsam,
Niyyə gəldiyimi biləsi olsam,
Bax indi beləcə gördüyüm kimi,
Dünyanı yerindən görmək istərəm,
Ona söz çələngi hördüyüm kimi,
Yenə söz çələngi hörmək istərəm!*

ANAMA

*Əzizlənmək istəyəndə,
Sürünərdim dalınca mən,
Ağlayardım, sızlayardım,
Səndən siqal alınca mən.*

*Boş olmazdın bir an belə,
Əksilməzdi toyun, yasin;
Söylənərdin gülə-gülə,
"Ürəyin heç ağrımısın".*

*Dərd, qəm nədir bilməz hələ,
Qayğısızlıq gözəl işdir;
Sözün düzü bir yol belə.
Sinəm ağrı görməmişdi.*

*İllər keçdi... Uşaqlığım,
Bir quş kimi uçub getdi.
Sonra həyat sıxdı mənə,
Ağrılarla tanış etdi.*

*Anlayırsan min ağrım var,-
Xəbərdarsan sən onlardan;
Heç bilmirəm bu ağrılar,
Ürəyimə girir hardan.*

*Kaş deyirəm ömrüm yenə,
Keçmişlərə dönə bir an;
Qucağına alıb mənə,
Əzizləyib oxşayasan.*

*Qoy yalandan ağrıyıram mən,
Sən yalandan kövrələsən;
Kaş alınma əlin qona,
Tamarziyam siqalına...*

Söz güllədir,
havayı işlətmə!

Ləzgi
atalar sözü

(Əvvəli qəzetimizin 21 may, 22 iyun, 30 iyul və 26 avqust 2011-ci il tarixli saylarında)

Vəziyyətin getdikcə ağırlaşdığını gören Süleyman bəy bir qədər vaxt qazanmaq qərarına gəldi. Çünki Müşkürdə rus qoşunu ilə üz-üzə durmuş But Qurban ona kömək göndərməli idi. Artıq bir neçə gün idi ki, Süleymanın adamı ona Təngədəki vəziyyəti xəbər vermişdi.

Vaxt qazanmaqdan ötrü Süleyman ilk növbədə rus toplarını susdurmağı qərara aldı. Bu, çox çətin məsələ idi. Buna baxmayaraq, o, ən cəsur döyüşçülərindən 200 nəfərini yanına çağıraraq dedi: «Gecə qaladan çıxıb, dağ çığırları ilə düşmənin arxasına keçin. Səhər açılmamış ruslara qəfil hücum edin. Onlar mühasirəyə düşdüklərini zənn edib, topların ağızını arxaya çevirəcəklər. Bu vaxt başqa bir dəstə qayalardan topların üstünə daş yağdıracaq. Ruslar çaşbaş düşəndə biz də qala tərəfdən qəfil hücum keçərik. Nəyin hesabına olursa olsun But Qurbanın döyüşçüləri köməyə gələndə kimi, qalanı qorumalıyıq. Sizin düşməni çaş salmağımızdan çox şey asılı olacaq. Bilin ki, birbaşa ölümə gedirsiniz, azadlıq şəhidi olursunuz. Odur ki, axıra kimi döyüşüb düşməni daha çox itki verin. Ümidim sizədir, igidlərim!» Son sözləri elə təsirli dedi ki, düşmənin arxasına keçməyə və topları sıradan çıxarmağa gedən döyüşçülər qəzəblə bağırtdılar: «Kafirlərə ölüm!»

İki yüz və yüz nəfərdən ibarət iki dəstə gecə qarantığında səsizcə qaladan çıxıb dağ çığırlarına üz tutdu. İki yüz nəfər qəfil basqınlar təşkil etməli, yüz nəfər isə qayalardan topların üstünə ağır daşlar yağdırmalı idi.

Bir gün keçəndən sonra Süleyman bəyin planı baş tutdu. Ləzgilərin səhər alatoranlıqdan arxadan rusların üstünə hücum keçməsi onları çaşdırdı. Ruslar bu gözlənilməz basqın zamanı 300-dən çox əsgər itirdilər. Hücum başlananda qayalardan topların üstünə «daş yağışı» yağdı. İki topun sıradan çıxması rusları çətin vəziyyətə saldı. General A.V.Rumyantsevın əmri ilə rus qoşunu müdafiə xətti yaratmağa başladı. General əvvəlcə ləzgilərin arxadan böyük qüvvə ilə hücumu keçdiyini güman etdi. Tezliklə ona məlumat verdilər ki, arxada döyüş başlananda qalanın müdafiəçiləri də qaladan çıxıb ruslara həmlə ediblər və döyüşdə 300-dən çox əsgər həlak olub.

Yaranmış vəziyyət generalı taktikasını dəyişməyə məcbur etdi. O, qoşununun dərədə tələyə düşəcəyindən və sonra buradan qurtulmağın mümkün olmayacağından ehtiyat edərək, qoşunun başını arxaya döndərərək ləzgiləri geri oturtmağı və genişliyə çıxmağı qərara aldı. Lakin o biri gün ləzgilərin hücumu təkrarlandı və bu dəfə onlar elə güclü həmlə etdilər ki, düşməndə bunun böyük qüvvə olduğu təsəvvürünü yaratdı. Bu dəfə ruslar daha bir neçə yüz əsgərini itirdi. Ləzgilər eyni zamanda daha bir topu sıradan çıxardılar.

Bu hadisələrdən hiddətlənən general A.V.Rumyantsev topları təhlükəsiz yerə çəkməyi əmr etdi. Bundan sonra Nizovaya adam göndərərək, general V.Y.Levaşovdan kömək istədi. O, qoşunu dərədən çıxarmaq üçün toplardan istifadə etməyi qərara aldı. Generalın fikrincə, ləzgilər top atəşləri altında hücum keçməyə cəsarət etməz, rus əsgərlərinin genişliyə çıxmasına mane ola bilməzdilər. Lakin o, gümanında yanılmışdı. Ləzgilər buraya nəyə görə gəldiklərini yaxşı bilirdilər və hər an canlarından keçməyə hazır idilər. Rumyantsevın dərədən çıxmaqdan ötrü göstərdiyi ilk cəhd vaxtı bu, daha aydın göründü. Ruslar toplardan atəş açmağa başlayanda qoşun üç tərəfdən hücum məruz qaldı: qayadan, arxadan və qala tərəfdən. Arxadakı ləzgilər odlu ağaclar sarınmış ağır daşları dərəyə yuvarladanda rus əsgərləri vahiməyə

düşdü. Ruslar geri çəkilməyə başlayanda ləzgilər onları qılıncdan keçirdilər. General Rumyantsev 600-dək əsgərini itirdi.

Ləzgilərin nə qədər qüvvəyə malik olduğunu bilməyinə görə münasib döyüş taktikası seçməkdə çətinlik çəkən general bu dəfə Nizovadan əlavə köməyin gəlməsini gözlədi. Ona görə də müdafiə mövqeyi seçib, canlı qüvvəsini və salamat qalan toplarını qorumağı qərara aldı.

Müskürdə 10 min rus əsgəri ilə üz-üzə durmuş But Qurban Süleyman bəyin köməyinə cəmi 1000 döyüşçü göndərə bildi. Bu, qələbə çalmağa yetərli olmasada, qalanı daha on beş gün müdafiə etməyə imkan verdi.

Təngə hadisələri ərəfəsində Hacı Davud ümumiyyətlə qalanın müdafiəsinə kömək göndərə bilmədi. Sərkərdə Şirvan sərhədlərini daraltmağa, onu öz ərazilərindən məhrum etməyə çalışan türk qoşunları ilə döyüşdüyünə görə belə imkana malik deyildi. Hələ 1725-ci ildə Sarı Mustafa paşa Gəncəni tutub Şirvan üzərinə hücumu keçəndə Hacı Davud yeni cəbhənin açıldığını başa düşdü. Bu döyüşdə o, türk qoşununun darmadağın etmişdi. Arxiv sənədlərində göstərilirdiyi kimi, Hacı Davudun qarşısından türk əsgərləri «dəstə-dəstə qaçır-dılar» (**Вax: AVPR. f.77. Сношения России с Персией. 1725. Оп. 1. Д. 5. Л. 238**).

Vəziyyətin belə hal aldığı, qoşun gücünə Hacı Davudu özündən asılı vəziyyətə sala bilməyəcəyini gören sultan sərkərdə ilə danışıqlar aparmağı qərara alır.

MƏŞHUR LƏZGİLƏR HAQQINDA BİLMƏDİKLƏRİMİZ

TƏNGƏ PƏLƏNGİ

Arxiv sənədlərindən məlum olduğu kimi, türk sultanının xüsusi elçisi Məhəmməd Qulu xan məktubla əvvəlcə Muğan sultanının, sonra isə Hacı Davudun yanına gəlir. Sənədlərdən onların konkret söhbətləri məlum olmur. Amma başa düşülür ki, sultanın elçisi ilə Hacı Davudun arasında danışıqlar baş tutmur. Sərkərdə açıq-aydın müstəqil siyasətindən əl çəkməyəcəyini bildirir və axıradək sözüünə sadıq qalır.

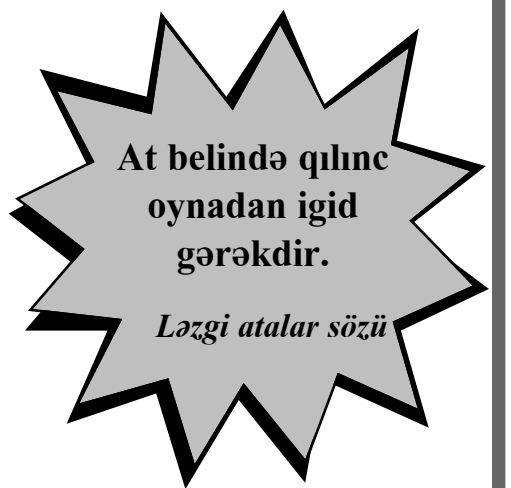
Bundan qeyzlənən III Sultan Əhməd Hacı Davuddan başqa cür qisas çıxmağı qərara alır. O, yenidən güc işlətmək istəyir. Lakin hələlik bu mümkün olmur. Çünki Qara Mustafa paşanı böyük qoşunla Həmədanı, Əhməd paşanı isə 100 minədən çox əsgərlə Bağdadı tutmağa göndərir. Bu vaxt əfqanlar Qara Mustafa paşaya məktub yazıb bildiriirlər ki, «Həmədanı biz tutmalıyıdıq, siz niyə tutmusunuz? Əgər şəhəri qaytarmasınız, sizə hücum edəcəyik və Həmədanı güclə alacağıq». Paşa həmin məktub bərəsində sultana məlumat verir. Sultan Əhməd paşaya böyük ordu ilə əfqanlara hücum etməyi tapşırır. Dörd ay ərzində paşa ərəblərdən 34 minlik qoşun yığır. Ümumiyyətlə, 30 paşanın rəhbərliyi ilə türklərdən, kürdlərdən və ərəblərdən ibarət 300 minlik qoşun toplayaraq, əfqanlarla döyüşə girir. İlk vuruşma vaxtı əfqanlar məğlub olub geri çəkilir. Amma ikinci döyüşdə onlar türk qoşununu darmadağın edirlər. (**Вax: Армянская анонимная хроника 1722-1736 гг. Баку, 1988, с. 24-25**).

Bu məğlubiyyətin acığını sultan Qafqazda yeni torpaqlar ələ keçirməklə çıxarmaq istəyir və ona görə də buraya ardardınca hücum planlaşdırır. Əlbəttə, belə bir vaxtda Hacı Davud Şamaxını tərkdən oğlu Süleyman bəyin köməyinə gedə bilməzdi. Rusların Müskür sərhəddində qoşunlarının sayını artırdığını biləndə o, 2

min döyüşçüsünü But Qurbanın sərəncamına göndərmişdi.

Müskürdə öz mövqeyini kifayət qədər möhkəmləndirən, rusları bir addım belə irəliləməyə qoymayan But Qurban Süleyman bəyin köməyinə seçmə 1000 döyüşçüsünü göndərir. Həmin döyüşçülər Təngə dərəsinə çataraq-çatmaz general Levaşovun köməyə göndərdiyi 5 min rus əsgəri ilə üzleşir. Qanlı döyüş başlanır. Döyüşə Süleyman bəyin düşmən arxasına göndərdiyi iki dəstənin adamları da qoşulur. İki günlük döyüşdə ləzgilər 400-dən çox döyüşçüsünü, ruslar isə bir neçə zabiti-ni və 2 minədən çox əsgərini itirir. Sağ qalan ləzgi döyüşçüləri əsas tapşırığı yerinə yetirmək, qalaya getmək üçün gecə geri çəkilir və dağ çığırları ilə Təngəyə gəlirlər. Köməyin gəldiyini gören və arxada ləzgi döyüşçülərinin qalmadığına əmin olandan sonra general Rumyantsev yenə bütün qüvvələri qalanı almağa yönəltdi. Əlində qalan işlək üç topla yenidən bir neçə gün Təngənin divarlarını dağıtdı. Vəziyyətin ağır olmasına baxmayaraq, Süleyman bəy gecələr qaladan çıxaraq, ruslara qəfil hücumlar edir, onlara xeyli itki verirdi.

General başqa yolla qalanın müdafiəçilərini ələ almaq istədi. O, Süleyman bəyin yanına adamını göndərərək bildirdi ki, təslim olsanız, sizə toxunulmayacaq və azad buraxılacaqsınız. Lakin Rumyantsev ləzgi döyüşçülərinin lügətində «təslim olmaq» sözlərinin olmadığını unutmuşdu. Odur ki,

qında rəvayətdə belə təərrümm olunur:

*Süleyman əl edərək,
Bir qəzəbli aslan tək
Atılır son döyüşə,
Rus mat qalır bu işə.
Az olsa da ləzgilər,
Seyrəlsə də cərgələr,
Axıracan döyüşür,
Hər birinə pay düşür
İgidlikdən, qeyrətdən,
Düşsələr də taqətdən
Ölümə dik baxırlar,
Rusu oda yaxırlar.
Onun da var zərbəsi,
Toplarının mərmisi
Divarları dağıdır,
Bu, dözülməz ağırdır.
Təngililər kənardə,
Gizlənilib daxmalarda.
Boşaldıqca gur meydan,
Süleyman bəy ucadan:
Qalxın ellər! - Səsləyir.
Qalxın ellər! - Səsləyir.*

Novruzun rəvayətində Süleyman bəyin qəhrəmancasına həlak olduğu bildirilir. Lakin arxiv sənədlərində bu fikir təsdiqini tapmır. Rusiya İmperiyasının Xarici Siyasət Arxivindəki bəzi sənədlərdə göstərilir ki, general A.V.Rumyantsev Təngəni mühasirəyə almış, «Hacı Davudun Dağıstan kəndlərini və Rustov starşinalarını Rusiyaya qarşı ayağa qaldırmağa səy göstərmiş əlaltısı Süleymanı qaladan vurub çıxarmışdır». (**Вax: АВПР, ф.89, 1727, д.10, л.292**).

Yeri gəlmişkən qeyd etmək lazımdır ki, Hacı Davudun oğlanlarının sayı ilə bağlı fikirlər də ziddiyyətlidir. Bəzi sənədlərdə, məsələn, Dağıstan Respublikasının Dövlət Arxivinin sənədlərində onun Süleyman və Abdulkərim adlı iki oğlunun olduğu göstərilir. (**Вax: ГАРД, ф.301: Бакинский комендант. Оп.1. Ед. хр. 45. Л.47-47 об; Д.32. Л.3.**) Başqa mənbələrdə onun 4 oğlu olduğu bildirilir: «Hacı Davud 4 oğlu, 2 qardaşı və bütün ailəsi ilə birlikdə Kipr adasına aparıldı». (**Azərbaycan tarixi. Yeddi cildə. Üçüncü cild. Bakı, 1999, səh. 371**).

Dağıstan Respublikasının Dövlət Arxivində saxlanan sənədlərdə göstərilirdiyi kimi, son dərəcə cəsur, ağıllı, hərbi istedadlı malik Süleyman bəy Hacı Davudun böyük oğlu idi. Həm Cəbe Novruzun rəvayətində, həm də arxiv sənədlərində göstərilirdiyi kimi, yeddi il Təngə qalasını qəhrəmancasına müdafiə etmiş, igidliyinə görə «Təngə pələngi» adını almış Süleyman bəyin başına gələn hadisələrdən sonra Hacı Davud rus qoşunları ilə döyüşlərə atılmış, hətta 1727-ci ilin payızında Təbriz sərəskəri Əli paşa ilə birlikdə Küre və Quba ləzgilərinə müraciət edərək, xalqı kafirlərə (ruslara) qarşı cihadə səsləmişdi. (**Вax: АВПР, ф.89, 1727, д.10, л.292**).

Bir çox səbəblər üzündən cihad baş tutmadı. Lakin buna baxmayaraq, xalq istər şimaldan, istərsə də cənubdan onun torpaqlarına basqın edən işğalçılara qarşı uzun müddət mübarizə apardı, Süleyman bəy kimi igidlərin adını əbədiləşdirdi.

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV

“СУВАР” ПРЕДСТАВИЛ АЗЕРБАЙДЖАН НА ФЕСТИВАЛЕ В ТУРЦИИ

Впечатления о фестивале в Анкаре одной из участниц ансамбля

В Анкару мы прилетели в день открытия фестиваля 10 сентября.

В аэропорту Эсенбога нас уже встречали представители посольства Азербайджана в Турции. После того, как весь состав ансамбля разместили в одном из столичных отелей, нас повезли ознакомиться с местом проведения фестиваля. Здесь, на открытой местности уже была установлена огромная сцена. По всему периметру были разбиты палатки, каждая из которых представляла одно тюркоязычное государство (Азербайджан, Туркменистан, Казахстан и т.д.) и районы принимающей страны (Трабзон, Анкара и др.). Тут же мы были представлены организаторам фестиваля. Позднее весь ансамбль был на пути к посольству Азербайджана, где нас уже ждали ответственные сотрудники. Здесь была утверждена окончательная концертная программа, на подготовку которой были потрачены огромные силы, время и энергия.

С великим удовольствием мы созерцали открытие фестиваля. Спецэффекты, свет, звук придавали особенную торжественность этому событию. Вся площадь, оцепленная для проведения фестиваля, была заполнена местными жителями и гостями столицы. Стотысячная публика с восклицанием и аплодисментами встречала участников открытия фестиваля и местных мега-звезд.

Второй день приезда для ансамбля был необычайно загруженным. Перед ответственным выступлением мы должны были попробовать себя на турецкой сцене. Местные организаторы с радостью выделили нашему ансамблю время для генеральной репетиции.

Вечер Азербайджана на фестивале был открыт приветственной «Лезгинкой». Нас встретили бурными

оказаниями. Джавахир Абдулова и Джамиля Залова своим исполнением известных песен привели в восторг турецкую публику. Также на концерте были представлены лезгинские танцы «Озорные девчата», «Горский танец», «Орлы», «Молодежный», «Лебеди» в постановках С.Керимовой, З.Джигерханова, А.Бутаева и др. Свой концерт мы завершили танцем «Яллы» в постановке Г.Байрамовой и в исполнении Д.Абдуловой песню «Мой Азербайджан». На сцену были вынесены флаги двух братских стран. В конце нашего выступления посол Азербайджана в Турции Фаик Багиров поздравил всех со знаменательным событием и вручил памятную награду руководителю ансамбля Седает Керимовой. Поздравления и слова восхищения лились в адрес суваровцев от тех зрителей, которые наблюдали за происходящим не только на сцене, но и за кулисами.

Когда выступление было позади, мы смогли облегченно вздохнуть от того, что справились с поставленной перед нами задачей. Однако, расслабляться времени не было, так как мы должны были паковать свои концертные костюмы и готовиться к ночному отлету обратно в Баку. Еще через пару часов мы съезжали из отеля. Однако отпустить «Сувар» никто не хотел. В фойе гостиницы под аплодисменты собравшихся снова развернулись танцы наших джигитов, а на бис вызвали Джавахир и Джамилю. Звучали отрывки известных азербайджанских песен «Сары Гелин», «Даглар» и др.

Перед отлетом нас ждал поздний ужин в местном ресторане. Мы обменивались впечатлениями от фестиваля и угощались вкусностями из национальной кухни, когда в ресторане появилась новобрачная

пара в окружении своих друзей. За нашим столом Джамиля напевала песни, после чего и появилась идея жениха устроить песенное соревнование между нашими певицами и одним из его друзей, обладателем баритона. Джавахир своим звонким голосом «разнесла» турецкого соперника в пух и прах. Хотя, если честно, в соревновании победили патриотизм, сплоченность и дружба. А каково же было изумление жениха с невестой и их друзей, которые уже продолжали свой банкет за нашими столиками, когда заиграла «Лезгинка» и суваровские джигиты пустились показывать им свое умение в танце! К нашему кругу подтянулись остальные посетители заведения и восторженно аплодировали танцорам.

Нельзя не отметить поддержку наших земляков во время нашего

пребывания на фестивале. Лезгинцы, предки которых перебрались в Турцию еще в 18 веке, с нетерпением ждали нашего приезда в Анкару. Радость от общения с нами переполняла их сердца, от чего лица переливались улыбками. Они не скрывали свое восхищение перед вкладом С.Керимовой в культуру лезгинского народа. Они верили и надеялись, что «кусочек Родины», который госпожа Керимова привезла с собой для лезгинских братьев, еще более сблизит их с исторической землей.

Ну и конечно же, хотелось бы особо отметить турецкое гостеприимство и поблагодарить организаторов фестиваля за теплый радушный прием у себя в Анкаре.

Мирвари ШИХОВА,
участница ансамбля «Сувар»

ВОСКРЕСНАЯ ШКОЛА ЛЕЗГИНСКОГО ЯЗЫКА В ТАТАРСТАНЕ

На днях состоялось торжественное открытие воскресной школы лезгинского языка в одном из городов Республики Татарстан. Мероприятие прошло в актовом зале школы № 33 города Набережные Челны.

Оно было организовано при финансовой и юридической поддержке лезгинской общины ЛЕЗГИЯР г. Набережные Челны. Важный шаг был сделан со стороны Захида Османова - председателя лезгинской общины.

Детишкам выпало счастье изучать родной лезгинский язык по выходным. В честь такого знаменательного события был накрыт сладкий стол, а детям были вручены подарки.

Занятия будут проходить по воскресеньям в 12:00 в школе №33 города Набережные

Захид Османов с преподавателями родного языка

Челны (адрес: остановка Татарстан по проспекту Сиюмбике).

Дети будут учиться говорить, писать, читать по лезгински, а также знакомиться с лезгинской литературой и историей лезгинского народа.

А после всего этого можно будет поиграть в футбол, волейбол, настольный теннис.

После торжественного открытия школы, когда наш земляк, создатель федерации таеквондо в республике Татарстан Икрам Шихвердиев сыграл на гармонии "Лезгинку" удержаться от танцев уже не мог никто.

Мурад САЛМАНОВ

Мурад САЛМАНОВ

ЗА ЧТО Я ЛЮБЛЮ И ЦЕНЮ ГАЗЕТУ "САМУР"?

Хотелось бы отметить, что являюсь одним из участников учредительного собрания, состоявшегося в 1992 году, на котором был избран состав правления Лезгинского Национального Центра "Самур". Собрание вел ныне покойный профессор Шаиг Шихкеримов, пользовавшийся тогда в республике большим авторитетом партийный работник. На этом же собрании главным редактором газеты был утвержден опытный журналист Фейруз Бадалов. Затем газету возглавлял известный ученый, доктор искусствоведения, покойный Нуреддин Габибов.

Вот уже 15 лет, как ответственность за выпуск газеты взяла на себя уважаемая Седагет Керимова. В этом благородном деле ей достойно помогает известный журналист Музаффар Меликмамедов. За все эти годы я следил за газетой и нередко печатался в ней. Сравнить в какой период газета выходила лучшим образом не стану, хотя мне это не трудно сделать. Думаю, что время и история дадут правильную оценку всей проделанной работе за весь период существования газеты «Самур».

Безусловно, исполнение служебного долга каждым человеком, наряду с опытом, талантом и желанием, зависит также от исторических обстоятельств, материальных возможностей и автори-

Письмо в редакцию

тетта личности. Помимо этих условий требуется еще истинный патриотизм и любовь к своему народу. Эти качества целиком присущи нынешним издателям газеты.

Не буду скрывать свое уважение и симпатию профессионалам, сумевшим поднять газету на уровень лучших стандартов печатной продукции. Благодаря кропотливому труду Седагет Керимовой и Музаффара Меликмамедова она завоевала любовь народа, приобрела популярность и за пределами нашей республики.

Я люблю и очень ценю эту газету. Вы можете спросить, за что? Отвечаю:

- за качество и разнообразие публикуемых материалов, их доступность всем категориям людей;

- за то, что ярко и убедительно доводит до читателей историю, традиции и обряды лезгин и других народов Кавказа;

- пропагандирует мир, дружбу и братство между народами;

- воспитывает молодое поколение в духе патриотизма и любви к своему народу, при этом значительное внимание уделяет освещению проблем, вызванных Нагорно-Карабахским конфликтом;

- за то, что придает большое значение изучению и обогащению родного языка, повышению качества его преподавания в школах;

- прилагает много усилий на сохранение и развитие культуры, искусства, спорта;

- за объективность и достоверность предлагаемых читателям информации, их новизну и научность.

Без преувеличения отмечу, что велика заслуга творческого коллектива редакции в том, что сегодня газета «Самур» стала одной из самых любимых и читаемых изданий республики. Думаю, что молодое поколение не забудет и сможет по достоинству оценить их бесценный труд во имя родного народа. Чтобы убедиться в сказанном, достаточно проследить за публикациями на страницах «Самур»-а в рубриках «Редакторин гаф» («Слово редактора») и «О знаменитых лезгинах».

Особо следует отметить, что материалы для газеты пишутся на трех языках: лезгинском, азербайджанском и русском. Чтобы их грамотно представить читателю, необходимо в совершенстве владеть тремя языками. Но, позволяют ли финансовые возможно-

сти газеты покрывать все расходы связанные с газетопечатаем? Как человек, часто бывающий в редакции, отвечаю, что нет.

Считаю, что газете нужна реальная поддержка. Эту поддержку, я полагаю, должны оказывать Лезгинский Национальный Центр, читатели газеты посредством увеличения числа подписчиков, состоятельные сограждане, и конечно же соответствующие государственные органы республики, которые также должны помогать печатным органам малочисленных народов, в том числе и лезгин.

Приближается 20-летний юбилей нашей любимой газеты «Самур». Это большое и знаменательное событие как для сотрудников, читателей и друзей газеты, так и для всех тех, кто посвятил себя этой скромной и трудной, но в то же время почетной и ответственной профессии.

Поздравляю их всех с юбилеем газеты, призываю помочь редакции газеты, кто как может, чтобы его празднование оставалось в наших сердцах как одно из ярких событий в жизни каждого из нас.

МАМЕДАГА САРДАРОВ,
ведущий научный сотрудник,
доктор философии по политическим
наукам Института Философии,
Социологии и Права НАНА

«САМУРДИН» МЕКТЕБ

«САМУРДИН» ГЪВЕЧИ ДУСТАР

Играми редакция! Къуд варз инлай вилик за Къебеле райондин Дызахлы хуьруьн юкьван мектебдин аялар «Самур» кхьиз желб авунай. Къадав агакна аялри рикI алаз кхьена газет. Абурувай къачуз маса аялрини

«Самур» кIелзава. Садбуру газетда акъатзавай марагълу макъалаяр, махар ва шиирар килди кIватIзава.

Гъар гъилера газет къахчурла лугъуз тежедай къван хвеши жеда аялриз. Лезгидалди кIелунал рикI ала абурун. Садбуруз газетдин са бязи материалар хуралай чида. Са гафуналди, газетдал гзаф рикI ала чи мектебда кIелзавай аялрин. Авайвал лагъайтIа, абур «Самурдин» гъвечи дустариз элкьвенва. Гъа и кар фикирдиз къачуна за а аялрин шикилар редакциядиз ракъурзава. Къуй абур виридаз чир хъурай. Къуй лезгийр яшаминш жезвай маса районрин аялрини абурулай чешне къачурай. Завай хъайитIа, газетдин мектебдиз талукъарнавай чина «Самурдин»

Шикилда (вилек жергеда чапла патай):
Бухсай Къедиров, Нагъид Къедиров, Инжи Эгъмедли,
Зейнаб Асланова, Сабутай Мирзеев.
Къулухъ жергеда (чапла патай): Семрагуьл
Абдурагъманова, Гуьлнар Жалилова, Диана Мирзеева.

Шикилда (чапла патай):
Аюб Аюбов, Айнур Даидемирова,
Къумру Къедирова, Исмаил Керимов.

гъвечи дустар» рубрика кардик кутуртIа хъсан я.

Айтекин Наврузан руш,
Къебеле райондин Дызахлы хуьруьн юкьван мектебдин муаллим

Чирвал хазина я,
зегъмет адан
куьлег.
П.БУАСТ.

ЩИЙИ ПИПИ ЧИРИЗ КIАНЗАВА

Играми редакция! Куьне «Самур» газетдин чинриз гъамиша марагълу хабарар акъудзава. Са шумуд йис инлай вилик заз газетдин чинрай Къибле Дагъустандин Ярагъ Къазмайрин хуьре чIехи алим ва женгчи Шейх Мегъамед Ярагъвидин мискиндин комплекс эцигзавайди чир хъанай. И ниятдалди 2007-йисуз Дагъустан Республикадин гъукуматди Мегъамед Ярагъвидин фондуниз къве миллион манат, гъакIни лезги олигарх Сулейман Керимова къве миллион манат пул янай.

Са гафни авачиз, лезги чилел ихътин комплекс эцигун гъам чIехи вакъиа я. гъамни дамах кутадай кар. Играми редакция! Гила чаз чириз кIанзава: Комплекс эцигна куьтягънани? Ам гъихътинди хъанва? Жечни и месэладикай кхъейтIа? Чна квевай комплексдин гъакъиндай малумат гун тIалабзава.

А.САИДОВ,
Исмаиллы район

***

Са вахтунда зал «Самурдин» чинрай вич Бакуда дидедиз хъайи, ина жавабдар къуллугъар къилиз акъудай сейли архитектор, Бакуда, Магъачкъалада, Москвада ва дуьньядин шумудни са шегъерра хкажнавай зурба дараматрин проектрин автор, Россиядин Халкьарин Архитекурадин Академиядин профессор Гъажимурад Шугаеван гъакъиндай малумат гьалтнай. Гъ.Шугаева Туьркияда, Вьетнамда, Иранда, Люксембургда ва маса уьлквейрани зурба гелер тунва. Инра ада эцигнавай дараматар дуьньядин архитектурадин инжияр я. Гуьрметлу редакция! Газетдин чинриз и машгъур лезгидикай макъала акъуднайтIа хупI хъсан тир!

С.МУРАДОВА,
Баку

ЧАХЪ ДАМАХ КУТАЗВА

Чаз «Самур» газетдин тIвар фадлай ван хъанвайди тир. Ингъе ам къачуз жезвачир. Къериз-цIаруз са ни ятIани хуьруьз газет гъайила, акъван гъевесдивди кIелдай хъи чна.

Гила чохъ газет кхъидай ва къачудай мумкинвилер хъанва. Чи мектебдин аялри газет кхъин давамарзава. Газетди чохъ дамах кутаза, чун вичихъ ялзава. Ада чаз лезги халкьдин тарихдикай, чIалакай, медениятдикай, ацукуьн-къарагъуникай гъикъван чирвилер гузва. Авайвал лугъун хъи, чаз - акъалтзавай несилдиз чи медениятдикай, ацукуьн-къарагъуникай са акъван чирвилер авач. Тарихдикай тийижир затIар лагъайтIа,

генани пара ава. Газетди чаз чи чIал, тарихар рикIивай кIанарзава. Къафкъаздин Албаниядин девирдилай къил кутуна къедалди лезги халкьди тарихда къугъвай ролдикай ихтилатзава. Чаз Шаргир, Гуьлгер, Тагъан пагъливан, Гъажи Давуд Муьшкуръви, Шейх Мегъамед Ярагъви, КIири Буба хътин чи къагъриманар мукъувай чирзава.

Чи къадим «Шарвили» эпосдай гузвай чукари чак руьгъ кутаза. Чна Шарвильдикай са бязи манияр хуралай чирнава.

Играми редакция! «Самур» газетдин куьмекдалди чна чи хайи чIал хъсандиз чирзава. Гъавилай чна «Самурдин» мектебда» чIал

чирдай макъалаяр генани пара гун тIалабзава. Чохъ лезги учебникар авач. Чун чIалахъ я хъи, Куь куьмекдалди са мус ятIани и карни къайдада гъатда. Чи ният лезги чIал хъсандиз чирун, хайи чIалал фасагъатлудакъах рахаз чирун я. Маса лезгийри хъиз чнани лезги чIал хуьн ва вилик тухун чи буржи яз гъисабзава.

Семрагуьл АБДУРАГЪМАНОВА,
Гуьлнар ЖАЛИЛОВА,

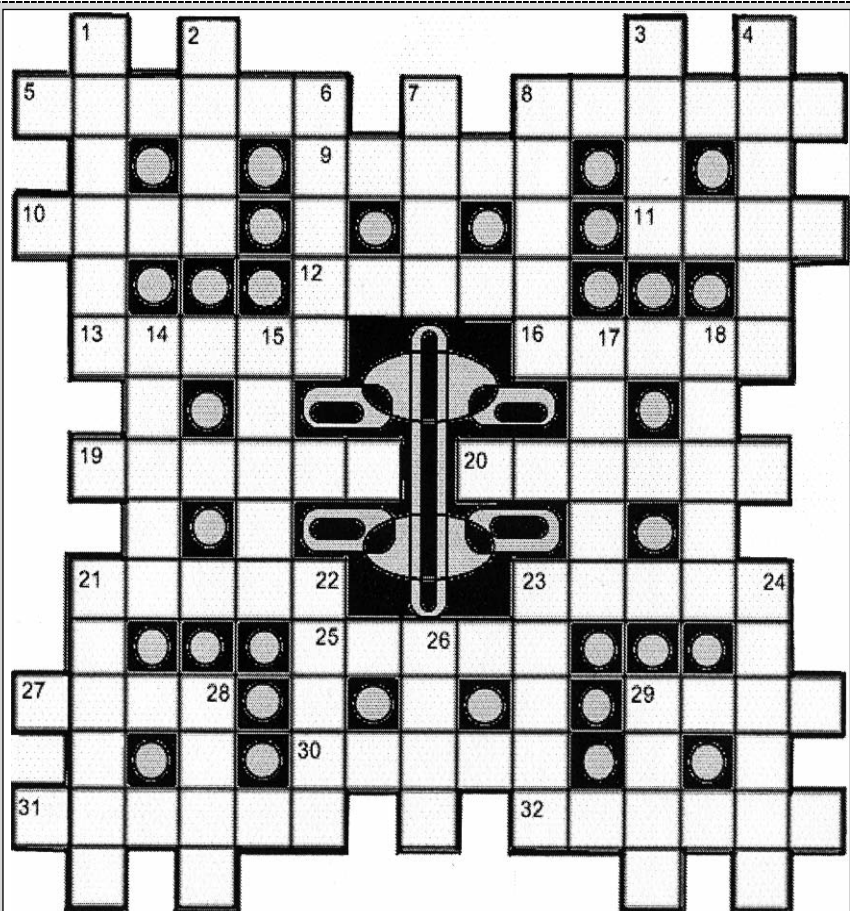
Къебеле райондин Дызахлы хуьруьн юкьван мектебдин кIелзавайбур

Кроссворд

Дуьз цIарара: 5. РичI, еб. 8. Мублагъ, абад. 9. Шуьше атIудай алат. 10. ХъенчIин турба. 11. Пачагъ ацукуьдай чка. 12. Акъулдиз къерици. 13. Насигъат. 16. Парталдин къенепад. 19. КIарасдай тIеквен акъуддай алат. 20. Дяведа кIаник акатун. 21. «Атанач» гафунин антоним. 23. Ишара. 25. Хъайи кар, агъвалат. 27. Ният, мурад. 29. Ярувални хъипивал акахъай ранг. 30. Пенжердин са кIалуб. 31. Албаниядин меркез. 32. КIвалахдикай азад тир вахт.

Тик цIарара: 1. Гъуцариз икрам ийидайди. 2. Цен, чемер. 3. Тарарал жедай къарникъуз. 4. БалкIандин пурарин чул. 6. Шамагъаж тар. 7. Агъед Агъаеван повестдин тIвар. 8. ЧIемедикайни какадин лацарикай гъазурнавай недай затI. 14. Кана хъиткъинардай затI. 15. Гимидин «даях». 17. Далу пад, къалчакхрин вини къил. 18. Винел «къайгъанах» алай тIунутI. 21. Архайин, секин. 22. Къекъверег, куьчейра гъатнавайди. 23. Адалди гими акъвазарда. 24. Бедбахтвал гъидай гъал. 26. Гъвечи хенжел. 28. Цимил къиф. 29. Жанавурдиз хас ранг.

ТукIуьрайбур:
К. КЪАЛАЖУХВИ,
Альвия ГЪАСАНОВА.

«САМУРДИН» 20 ЙИС

«Самурдин» 20 йисан юбилейдихъ авсиятда келзавайбуру эхиримжи кьве вацран къене газетдин редакциядиз ва электрон адресдиз 180-дав агакьна чарар ракурнава. Агъадихъ чна чпихъ ялдай фикирар, текли-фарни меслятар авай са бязи чарар чапзава.

РИКИК ТІАРВАЛ КВА

Агъвалу ксари газетдилай вучиз хабар кьазвач?

За «Самур» газетдин са бязи макъалаяр са шумудра, рикик секинсувални тларвал кваз келзава. Газет авай четивилерикай хабар гузвай кхьинри аз илаки таъсирзава. Вучиз чавай газетдин тираж 3 агъзурдав, 5 агъзурдав агакьариз жезвач? Юбилейдалди и кар кьилиз акъудна кланзава лагай меслятар гьикл хъана? Чи халкь икьван усал хъанвани? Рубъдиз уьгквем, кьадим девиррилай гатлунна члехи тарих, члал, меденият авай халкьдивай вичин кьуват кватна газетдиз кьумек гуз жезвач жал? Яраб чи агъвалу ксари вуч фикирзаватла? Чеб

хъсан кьалуриз, маса халкьарин векилриз кьумек гуз, амма жувандал гьалтайла «кана-кьея» лугъзвайбуруз регъузвач жал?

Заз кье ихьтин ксарихъ элкьвена лугъуз кланзава: Стхаяр, ша, чна багъри газетдик кьуьн кутан, адавай 30 йисан, 50 йисан, 100 йисан юбилейрни кьиле тухуз жедайвал. Ша, чна газетдиз кьумек гун, адан кьумекдалди хайи члал хуьз жедайвал. Ша, чна мад гьилера чун рубъдин жигъетдай вине авайбуру тирди субутин, чавай чун лезгиар я лугъуз жедайвал!

Магъмуд ХАЛИКЪОВ,
Баку

КЪАЙГЪУ ЧІУГУРТІА...

Чи хуьрер чешнелу
хуьрериз элкьуриз жеда

Играми редакция! Са гафни авачиз, алай аямда - инсанрин игътияжар кьвердавай пара жезвай девирда кьил хуьн са акъванни регъят кар туш. Гьилиз мажиб кьведай майишатдин клвалах, хийирлу маса кар-кеспи, машгулат тахъайла инсанри нагъакьан маса крариз кьил язва. Квалах авачирвилей парабур Урусатдихъ масакла килигзава. Гьакл хъайила, чна хуьрерин жегиляр чкайрал машгуларуникай, абуруз кар-кеспидал машгул жедай шартлар яратмишуникай фагъумна кланзава.

И мукъвара за Дагъустандин «Лезги газетдай» Ахцегъ райондин Луткунрин хуьруйкай са макъала келна. Ана 3500-дав агакьна агъалияр яшамеш жезва. Гьукуматдин патай кьайгъударвал тлимил яз акурла, хуьруьн агъалийри ва администрацияди чпин кьуватралди ина са кьадар крар кьиле тухвана, хуьруьн майишат клвачел акъалдарна, клуб гуьнгуьна хтуна, жегиляриз спортдихъ галаз машгул жедай шартлар яратмишна, медениятдинни яшайишдин месляирин кьайгъу члугуна. Са гафуналди, луткунвийри чпин кьилиз чара акуна. Хуьруьн администрацияди, ветеранрин советди, клубдин, ктабханадин, мектебдин клвалахдарри аялрихъни жегилярхъ галаз ахлакьдин сергьятра хуьдай хьтин серенжемар кьиле тухузва. Гьа ихьтин крар себеб яз Луткунрал ахлакьдин, члехи-гъвечи чир хьунин, халкьдин хъсан адатар хуьнин, зегъметдал рикл хьунин жигъетдай чешнелу хуьр тлар акъалтнава.

Заз вуч лугъуз кланзава? Ша, чна луткунвийрин тежрибадикай менфят кьачуна чи хуьрерин кьайгъу члугван. Абуру жуван кьуватралди чешнелу хуьрериз элкьуринин гьерекадик кьил кутан. «Самур» газетди и меслядикай гегьеншдиз кхьенайтла, чи рикляй жедай. «Самурди» «Чи хуьрер» рубрикадик кваз чапзавай макъалаяр гзаф марагълубур я. Гила «Чешнелу хуьр патал» рубрикани кардик кутун герекзава.

Ф.АГЪМЕДОВА,
Кьуба район

ХЕВ КУТУНА КІАНЗАВА

Чи сад лагай везифа члал хуьн я

Чун патал исятда виридалайни важибу кар хайи члал хуьн я. Ам хуьн патал чакъ рекьер тлимил авач. Месела, лезги члал акъатзавай газетарни журналар кхьин ва келун члал хуьнин асул рекьерикай сад я. Бес члал хуьнин женгчи тир «Самур» газет кхьин тийин дуьз яни? Ада чаз хайи члал гьикьван кланарзава. Члал кланарун ва хуьн чи виридан буржи я. И кардик чна вирида хев кутуна кланзава.

Жуван хайи члал чин тийидайдаз я инсанперес, яни ватанперес лугъуз жедач. Алай вахтунда члалар амуькунин, хуьнин месэла четивилерик

акатзава, и гьалар давам хъайитла, абуру квахьунин хата-лувал мадни артух жеда. Гьавилай чна дидед члал акъатзавай газетар, журналар, гьабуркай яз «Самур» газет кхьизвай хизанрин кьадар артухарна кланзава. Са гафни авачиз, и карди гьар са хизанда аялрик чпин дидед члал клелдай хесет, рубъз кутада. И месэла фикирда кьуна юбилейдалди газет кхьинин кар мадни хъсанарна кланзава. Чна хайи газетдихъ чин элкьур тавуртла, адан гьарайдиз гьай тагайтла, чи члал гьалар амайдалайни пис жеда.

А.БАБАЕВА,
Кьебеле район

ГАФАПАГ

XIV-XV виш йисара яшамеш хъайи лезги шаир Шейх Маруфан шиирра гьалтзавай кьадим гафар

Агъвал	- вагъши
Акллад	- гъалиб
Акларар	- ктІай набататар
Алклар	- теслим
Ахъалун	- гележег
Гъашер	- кьизмиш
Датлур	- ара тагудай
Залик	- чапхунчи
Ирсан	- уях
Куцум	- абад
Куьрсан	- макан
Къацум-гацум	- биши-лал
Къатха	- гуж
Клатха	- тараш
Лан	- машгурвал
Ман	- жуьрэт
МегьетІ	- мурад
МетІ	- метлеб
Мисри	- Египет
Пил	- нефс
Серди	- фитне
Рик	- кьил агъуз хьун
Угьар	- араб
Чатха	- кьалхан
Эгьез	- ажуз яз

OXUCULARIN NƏZƏRİNƏ!

"Samur" qəzetinə hər zaman abunə yazılmaq olar. Bunun üçün telefonla ünvan bildirmək kifayətdir. Ödəniş ayda bir dəfə poçtalyon vasitəsilə edilir.

Bakı və Sumqayıt şəhərlərinin sakinləri aşağıdakı telefonlara zəng çala bilərlər:

"Qaya" mətbuat yayımı - 564-48-96, 564-63-45

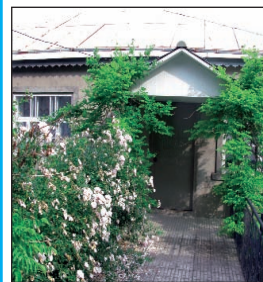
Тигьиржалрин хуьр.
Квахь тавурай гелер чи...

ЧИ ТАРИХДИН ЧИНРАЙ

1741-йисан августдиз Надир шагъди вичин кьушунрин аксина женг члугур лезгийрикай кьисас кьахчун патал Кьубадинни Куьредин са шумуд агъзур лезгийр Хорасандиз куьчарнай ва лезги чилерал Ирандай 900 хизан гъанай. Идалай гьейри шагъди Кьубадин ва Куьредин лезгийрал, Табасарандин агъалийрал харж эцигна. Шагъдин гьилибанривай гзаф лезги хуьрерай агъалияр куьчариз хъанач. Вучиз лагайтла, а хуьрерин агъалияр яракьламиш хъана, шагъдин кьушунрин аксина женгиниз кьаргаьна.

АВПР, ф. 77, 1741, д.4, л.278

ПРОДАЕТСЯ ДВУХЭТАЖНЫЙ ДОМ В ГУСАРЕ

Средний ремонт, постоянная вода, телефон, газ, фруктовый сад.

Цена договорная.

Конт. телефон:
(050) 734-14-55

SAMUR

Баş редактор
Сəдақəт КƏРІМОВА

Redaksiyanın ünvanı: AZ 1073 Bakı, Mətbuat, prospekti, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.

e-mail: sedagetkerimova@rambler.ru

Hesab nömrəsi

26233080000

"Kapital bank"ın 1 saylı

Yasamal filialı

kod 200037

VÖEN 130024708

Qəzet Azərbaycan

Respublikasının Mətbuat və

Informasiya Nazirliyində

qeydə alınıb.

Qeydiyyat nömrəsi - 78

İndeks: 5581

Tiraj: 2000

Tel: 432-92-17

«ZAMAN» MƏTBƏƏSİNDƏ ÇAP OLUNMUŞDUR